

TŘI MUŠKETÝŘI

Živý cit pro Francii, v tom spočíval skrytý půvab těch čtyř hrdinů, D'Artagnana, Athose, Porthose a Aramise. Planoucí vůle, aristokratická melancholie, síla poněkud marná, zjemnělá a galantní elegance z nich činí jakési zkratky té roztomilé Francie, statečné a lehkomyslné, s kterou se ještě dosud tak rádi shledáváme ve své obraznosti . . . kolik půvabu, elegance, rozhodnosti, ráznosti a duchaplnosti nacházíme u těch mladých mužů, které spojil meč dříve než je spojilo vojenské sukno. Vždyť všichni, i ta paní Bonacieuxová, kladou odvahu výše než ctnost.

André Maurois

OBSAH BALETU

Prolog: Král věnuje královně náhrdelník.

1. dějství

1. obraz: D'Artagnan se loučí se svými přáteli před odjezdem do Paříže. Rochefort s gardisty se mu vysmívají a urazí ho. D'Artagnan jim přísahá pomstu.

2. obraz: D'Artagnan přijíždí do Paříže a při prvním setkání s mušketýry se mu podaří postupně urazit Athose, Porthose a Aramise.

3. obraz: Kardinál Richelieu osnuje společně s Rochefortem intriku, která by měla upevnit jejich postavení u panovnického dvora.

4. obraz: D'Artagnan, připravený na souboj, očekává příchod mušketýrů. V okamžiku, kdy souboj začíná, přibíhá Rochefort s gardisty s úmyslem souboj přerušit. Začne nerovný boj mezi gardisty a mušketýry. D'Artagnan se přidává na stranu mušketýrů a společně vítězí. Mušketýři přijímají D'Artagnana mezi sebe.

5. obraz: Madame Bonacieux tajně přivádí lorda Buckinghamu uličkami Paříže k Louvru. Richelieu pověřil Rocheforta, aby překazil schůzku Buckinghamu s královnou. D'Artagnan, který sleduje Rocheforta, jeho plánům zabrání. Unesen krásou madame Bonacieux, vyznává jí D'Artagnan lásku. Z úkrytu vychází Buckingham. Oba milenci se loučí a vévoda s komornou odchází za královnou.

6. obraz: Královna ve společnosti dvorních dam. Přichází madame Bonacieux se zprávou, že vévoda z Buckinghamu již čeká. Královna dává pokyn dvorním dámám k odchodu. Vstupuje Buckingham a pokleká u nohou královny. Vracející se madame Bonacieux oznamuje příchod kardinála Richelieu. Buckingham se loučí s královnou a prosí ji o upomínku, královna mu dává náhrdelník, který jí věnoval král. Kardinál, jehož dvoření královna odmítá, postřehne, že zmizelo pouzdro s náhrdelníkem. Při odchodu se setkává Richelieu s králem. Přesvědčí ho, aby na počest královny uspořádal ples a doporučuje, aby si královna vzala zmíněný náhrdelník. Král s návrhem kardinála souhlasí a seznamuje královnu se svým rozhodnutím. Po odchodu krále zoufalá královna omdlévá a padá do náruče madame Bonacieux.

7. obraz: Kardinál posílá za Buckinghamem Mylady Winterovou. Nešťastné královně

slibuje pomoc madame Bonacieux, potřebuje ovšem dopis od královny vévodovi z Buckinghamu s žádostí o navrácení šperků. Madame Bonacieux netuší, že na příkaz kardinála ji sleduje Rochefort.

8. obraz: Veselá zábava mušketýrů je přerušena příchodem madame Bonacieux, která prosí D'Artagnana o pomoc pro královnu. Ten okamžitě souhlasí a seznámí své přátele s dobrodružným úkolem — i oni jsou ochotni dát za královnu a její čest vlastní život.

2. dějství

9. obraz: D'Artagnan a mušketýři překonávají překážky, které jim na rozkaz kardinála Richelieu nastražil Rochefort s gardisty.

10. obraz: Mylady Winterová dorazila k Buckinghamovi dříve než D'Artagnan a tajně odnáší náhrdelník. Po jejím odchodu vbíhá D'Artagnan s dopisem od královny. Buckingham chce ochotně odevzdat šperk, ale zjistí, že zmizel i s Mylady Winterovou.

11. obraz: Při zpáteční cestě padne Mylady do rukou mušketýrů. Prosí je o odpuštění za zradu, které se dopustila na královně. Athos odhalí mušketýrům její pravou tvář, vezme jí náhrdelník a odevzdává jej D'Artagnanovi. Cesta do Paříže je volná.

12. obraz: V Louvru začíná ples na počest královny. Rochefort oznamuje kardinálovi nezdar svů i Mylady. Královnin náhrdelník veze D'Artagnan s mušketýry. Kardinál vydává okamžitě rozkaz — nikoho nepustit do paláce! A tak D'Artagnan a mušketýři čeká další boj s gardisty a Rochefortem. I v tomto boji zvítězí, D'Artagnan se setkává s madame Bonacieux, která spěchá odevzdat šperk královně. Do plesové zábavy vstupuje královna. Král ji spěchá v ústřety, je šťastný, že na její šíji vidí svůj dárek; vítězným pohledem se obrací na kardinála. Richelieu nedává znát své zklamání a vítá královnu s milým úsměvem.

Epilog: Mušketýři. Jeden za všechny — všichni za jednoho!

Venjamin Basner

TŘI MUŠKETÝŘI

Balet na motivy románu Alexandra Dumase.
Libreto F. Vanin.

Choreografie a režie
Dirigent
Výtvarník scény a kostýmů
Asistent choreografa
Šermy
Korepetitor
Inspicient

zasl. um. Albert Janíček
Jan Šrubař
Josef Jelínek j. h.
Jarmila Kovalová
Libor Olšan j. h.
prof. Vladimír Čech
Libor Kuča

Osoby a jejich obsazení:

Ludvík XIII. — král francouzský	Leoš Kratochvíl
Anna Rakouská — královna francouzská	Alice Kvasnicová Ludmila Ernstová
Richelieu — kardinál.	Tomáš Kyndl
Mylord — vévoda z Buckinghamu	Jan Kolda Zbyněk Skřivánek
Mylady Winterová	Libuše Kuklová
Athos	Jiří Štark Libor Bernklau
Porthos	Ctirad Ondráček
Aramis	Ivan Hurych
D'Artagnan	Libor Bernklau Jiří Štark
Konstancie Bonacieux	Ilona Felgrová Zuzana Holeková
Rochefort	Jindřich Šimek

1. obraz — vesničané:

V. Bočanová; H. Ciencialová; M. Dudíková; I. Etzlerová; J. Hradilová;
D. Ličková; D. Mohylová; H. Pinkowská; H. Rozehnalová; E. Sroková;
A. Šimková; M. Všianská;
J. Kolda; P. Koukol; F. Kuštor; M. Skupina; Z. Zlatohlávek;

4. obraz — gardisté:

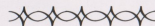
J. Kolda; P. Koukol; F. Kuštor; Z. Skřivánek; M. Skupina; Z. Zlatohlávek
a páni operního sboru

8. obraz — krčma:

D. Geletová; J. Hradilová; H. Ciencialová; I. Etzlerová; O. Holúsková;
D. Ličková; T. Malíková; D. Muntágová; J. Muroňová; H. Pinkowská;
S. Plachá; S. Šuderlová;
J. Kolda; P. Koukol; F. Kuštor; Z. Skřivánek; M. Skupina; Z. Zlatohlávek;

12. Obraz — Louvre — ples:

D. Geletová; H. Ciencialová; I. Etzlerová; J. Muroňová; J. Kolda;
Z. Zlatohlávek;
K. Broncová; T. Černá; O. Holúsková; T. Malíková; D. Muntágová;
H. Pinkowská; H. Penňová; S. Plachá; H. Rozehnalová; S. Šuderlová;
J. Kolda; P. Koukol; F. Kuštor; Z. Skřivánek; M. Skupina; Z. Zlatohlávek;
V. Bočanová; M. Dudíková; J. Hradilová; M. Kopřivová; D. Ličková;
D. Mohylová; E. Sroková; A. Šimková; E. Švábeníková; M. Všianská.

ČESKOSLOVENSKÁ PREMIÉRA 13. DUBNA 1985
V DIVADLE ZDEŇKA NEJEDLÉHO.

Tři mušketyři po stopadesáti letech

Je pravdou, že tento údaj má malou časovou licenci, ale je nesporné, že od roku 1844, kdy Dumasův román první vyšel knižně, potěšil desítky generací čtenářů na celém světě. Z Dumasova díla, které čítá tři sta svazků, je to román nejčtenější a jak svědčí dobový záznam jednoho z historiků, byl i nejmilovanějším dílem samotného autora. Informace je z posledních dnů A. Dumase, kdy těžce nemocen si znovu pročítal své dílo a po večerech rozmýšlel se svým synem:

„Co čteš?“

„Mušketyři . . . vždýcky jsem si sliboval, že se podívám, až budu starý, jakou to má cenu.“

„Nu a? Jak jsi daleko?“

„Na konci.“

„Co o tom soudíš?“

„Je to dobré.“

„A když jsi znovu přečetl Monte Christa?“

„Nevyrovná se to Mušketyřům.“

Při veškeré snadnosti a zároveň horečnosti, se kterou Dumas tvořil, postihl v příběhu čtyř odvážných mušketyrů, základní téma, které je — a věřme, že bude — vlastní i každé další mladé generaci. Téma spojující čest, hrdinství a touhu po spravedlnosti.

Toto téma nebylo u Dumase dáno literární inspirací, ale osobně protřpěnou životní zkušeností člověka, který zejména ve svých pařížských počátcích často narážel na rasové předsudky. Jeho děd, pocházející z normandské šlechtické rodiny a titulární markýz, odjel v roce 1760 do San Dominga, kde zakoupil plantáže a kde se mu také o dva roky později narodil syn, jehož matkou byla černá otrokyně. Otec uznával synovi všechna rodová práva a v osmdesátých letech se s ním — markýzem Dumasem Davy de la Pailleterie, vrátil do Paříže. Mladému a temperamentnímu mulatovi život v pařížských salónech příliš nevyhovoval. Po dalším sňatku otce se s ním definitivně rozchází a pod občanským jménem Dumas vstupuje do armády jako prostý voják. V krátké době se stal velmi známým, nejen pro svůj krásný exotický vzhled a neobyčejnou sílu, ale především pro přímost a odvahu, kterou uplatňoval v boji i v soukromých sporech, jež v té době zpravidla končily soubojem.

A tak je více než pochopitelné, že v roce 1789, kdy nastoupil s oddílem Královských dragounů do malého, ale bohatého městečka Villers — Cotterets, se stal středem pozornosti zdejší společnosti, přesněji řečeno, její dámské poloviny. Vítězkou tohoto nevyhlášeného souboje se stala dcera místního hostinského a bývalého hofmistra Jeho Královské Výsosti vévody z Orleansu — Marie Luisa Labouretová. Její otec si kladl jedinou podmínku, aby se Dumas stal poddůstojníkem. Pro obyčejného vojáka, který se vzdal šlechtického původu, to nebyla lehká záležitost. Cestu k jeho vojenské kariéře, a to neobyčejně závratnou, otevřela revoluce. Dumasova vrozená touha po rovnosti všech lidí ho přivedla do revolučních pluků dobrovolníků. V únoru 1792 byl jmenován poddůstojníkem a v listopadu téhož roku, kdy uzavřel sňatek s Marií Luisou, byl již plukovníkem armády Revoluce.

Brzy se stal ideálem republikánského důstojníka, nikdy neřídil boj ze zadního velitelského stanoviště, vždy byl v první linii jako příklad svým vojákům. V roce 1793 byl povýšen na divizního generála a stal se jedním z nejbližších velitelů generála Bonaparta. Účastnil se i jeho tažení do Egypta. Jejich přátelství ukončila Napoleonova zrada revolučních ideálů. Přímý a vždy spravedlivý voják Dumas byl na hony vzdálen politickým intrikám a jeho popularita se stala Napoleonovi nepohodlná. Dumas se vrací s podlomným zdravím k rodině a až do konce svého života (zemřel v 45 letech), marně bojoval za uznání svých zásluh a o solidnější existenci zajištění vlastní rodiny.

Jedinou radostí mu byl syn Alexander, který se narodil 24. července 1802. Mladý Alexander bezmezně zbožňoval svého otce a jeho hrdinskou vojenskou minulost. Proto se také věnoval více šermu, střelbě

a tanci než aritmetice a dalším oborům lidské vzdělanosti. Velké okouzlení mu přineslo i ochotnické divadlo. Okouzlení brzo přerostlo ve vášň. V době, kdy u notáře opisoval různé smlouvy za byt a stravu, se definitivně rozhodl stát se slavným dramatickým autorem. A slavným se mohl stát jen v Paříži. S přítelem Paitilem se vydal na krátký výlet do Paříže. Nedostatek peněz na cestu vyřešil Dumas velice svérázně. Vzal pušku a pytláčením získal potřebný obnos, který stačil na dva dny v Paříži a návštěvu divadelního představení v Comédie Française se slavným hercem Talmou.

A události nabraly závratné Dumasovské tempo. Vrátil se, aby oznámil nešťastné matce nezvratné rozhodnutí, že se odstěhuje do Paříže. Dvacetiletý, bez peněz, bez hlubšího vzdělání, stanul Dumas uprostřed velkoměsta — a jen díky svému krásnému rukopisu se stal opět pisárem. S horečnatostí sobě vlastní začal dohánět mezery svého vzdělání — od Aischyla až po Moliéra. V jeho pokojíku na náměstí Italů hořelo světlo až do svítání. Četl, psal a to ještě mnoho hodin věnoval své, o osm let starší sousedce Kateřině Labayové, švadlence, která ho 27. července 1824 obdařila synem Alexandrem. Třetí toho jména v rodině Dumasů, později rovněž známý dramatik, si přinesl pro život nespravedlivý úděl nemanželského dítěte.

Zatím Alexander Dumas otec vníkal do literárního světa Paříže nejdříve drobnými divadelními úspěchy, aby se postupně stal jedním z nejvýraznějších spisovatelů, kteří vybojovali vítěznou cestu francouzskému romantismu. Jeho historická hra „Jindřich III. a jeho dvůr“ uvedená v roce 1829 na scéně Comédie Française, byla první premiérou romantického dramatu na jevišti a znamenala rozhodující úspěch tohoto literárního směru. Jako v celém svém díle, nebyl Dumas ani v této hře autorem, který ctí historii v každé podrobnosti. Historie mu dávala potřebný rámec, ale příběhy a osoby upravoval tak, jak vyžadovalo jeho dramatické citění, jež odpovídalo i citění diváků v hledišti. A Dumas, dramatik každým nermem, svým divákům rozuměl.

Bytostně Dumasovo dramatické citění se projevuje i v jeho historických románech, které začal psát v době, kdy již byl uznávaným divadelním autorem. V té době byl vliv anglického spisovatele Waltera Scotta, který obrodil historický román, ve Francii mimořádný. Inspiroval Balzaca, Huga, Alfreda de Vigni a další. Svoji příležitost zde rozpoznal i Dumas, který vedle divadelních her psal zatím jen drobné povídky a cestopisy. Tak se také zrodil, po několika předchozích románech, příběh Mušketýrů. Román začal nejdříve vycházet v deníku Siècle jako „román na pokračování“. Tento zajímavý literární útvar představuje osobitou kapitolu francouzské literatury, která měla své pevné estetické zákonitosti. V knižním románu může být úvodní seznámení s popisem prostředí a s charakterem jednajících osob líčeno podrobně, někdy i zdlouhavě, ale „novinový román“ musí čtenáře zaujmout dramatickým sledem událostí již v prvním odstavci, každé pokračování muselo mít vlastní dramatické vyhocení a zároveň vystupňovat čtenářův zájem o pokračování, jež přinesly noviny příští den. Dumas zde bohatě uplatňoval svoji zkušenost dramatika, který také musí mít schopnost překvapivě zakončit každé dějství a připravit divácký zájem o další vývoj příběhu. Pro majitele novin znamenal úspěšný „novinový román“ příliv dalších předplatitelů a s tím i pochopitelně spojený finanční zisk. Je zaznamenán historický doklad, že v roce 1838, kdy začal v deníku Siècle vycházet Dumasův román „Kapitán Paul“, stoupl počet předplatitelů ve třech týdnech o 5000. Proto byl také Dumas nejlépe placeným autorem tohoto žánru a deníky mu ochotně platily zálohy předem, jen za příslib nového románu.

Námět na román Tři mušketýři přinesl Dumasovi jeho spolupracovník, profesor August Maquet, který se podílel již na některých předchozích Dumasových dílech. Jak se tenkrát totiž posměšně říkalo, vyráběl Dumas své romány fabričným způsobem. Měl spolupracovníky, historiky nebo začínající autory, kteří připravovali hrubou kostru příběhu a Dumas ji dotvářel do konečné, často geniální, ale vždy lidsky přesvědčivé podoby. Literární historie vedla mnoho sporů o této Dumasově metodě, o jeho skutečném podílu a autorské invenci. Nesporná skutečnost je ta, že Dumas, bez hlubšího historického vzdělání, by nikdy nemohl sám napsat několik desítek historických románů. Sám konečně prohlášoval o historii: „... co je to?

Je to hřebík na který věším své romány“. Druhou nezvratnou zkušeností je fakt, že pokud se některý ze spolupracovníků s Dumasem rozešel a snažil se samostatně publikovat, nikdy neuspěl, včetně Maqueta, který po rozchodu samostatně uveřejnil vlastní verzi smrti Mylady Winterové.

Vraťme se však k počátkům zrodu našeho románu. Maquet objevil fingované „Paměti D'Artagnana“, jejichž autorem byl někdejší kapitán mušketýrů Courtilz de Sandraz. Z této původní předlohy zůstal vlastně jen ústřední hrdina — typický Gaskoňec D'Artagnan. K němu připojil Dumas s Maquetem další tři hlavní hrdiny, kteří jsou v předloze pouhými epizodami. Zcela samostatně je rozvinutí motivu diamantového šperku, vstup paní Bonacieux do příběhu a podíl Madame Winterové na celkovém ději. Historická pravdivost je zachována jen u skutečně existujících osob, byt i zde posunuje autor pohled a míru sympatie k jednotlivým postavám podle potřeb románu a skutečné historické události vyrůstají často u Dumase z malých osobních příčin. Například zárodek sporu mezi Francií a Anglií v době obléhání pevnosti La Rochet, vyrůstá podle autora z milostné epizody mezi vévodou z Buckinghamu a Annou Rakouskou.

Berme to vše pouze jako zajímavou literární historickou poznámku. Pro literaturu je rozhodující, že Dumas vytvořil dílo, které svým vnitřním poselstvím přesáhlo dobu a svým přiměřeným podílem pomáhá při morálním formování dalších generací. Připomeňme si množství filmových přepisů tohoto románu, desítky jevištních dramatinizací, z nichž první dvě jsou dílem samotného Dumase. V tom všem je odkaz velkého a demokraticky smýšlejícího autora, který zemřel roku 1870 v městečku Puys v Normandii.

Zcela ojedinělou adaptací tohoto díla je baletní přepis sovětského skladatele Venjamina Basnera na libreto F. Vanina, které mělo premiéru 29. října 1964 na scéně leningradského Malého divadla opery a baletu. Následovaly další inscenace v sovětských divadlech a v zahraničí. Venjamin Basner, narozený 1925 je žákem D. Šostakoviče a ve své tvorbě, která zahrnuje i filmovou oblast, je zdravě originální, melodicky srozumitelný a především postihuje ve svém obsahu zdravý optimismus generace, která lidsky i umělecky dožívala v hrdinské době Velké vlastenecké války. Jistě i proto si vybral předlohu o hrdinech, pro které byla čest, hrdinství a spravedlnost zákonem.

kb

Vedoucí výroby a technického provozu: ing. Ivan Bílek. Vedoucí dekoračních dílen: ing. Otto Gruszka. Vedoucí výroby kostýmů: Eliška Zapletalová. Jevištní mistři: Jan Benek, Zdeněk Václavek. Mistr osvětlení: Oldřich Malý. Mistr elektroakustiky: Bofívoj Wojnar. Mistr vlásenkárny: Vojmil Nytra. Mistr rekvizitárny: Eva Wiesnerová. Mistr garderoby: Zlata Nezhybová.

STÁTNÍ DIVADLO OSTRAVA

NOSITEL ŘÁDU PRÁCE

Program vydalo Státní divadlo v Ostravě, nositel Řádu práce. Redakce programu Vojtěch Kabeláč, obálka Josef Jelínek, grafická spolupráce Mirek Tittler, typografická spolupráce Anna Zajacová. Vytiskly Moravské tiskařské závody, n. p., provoz 21, Ostrava 1, Novinářská 7, R 47654. o 380012785. Cena programu 3 Kčs. Veškerá práva k provozování tohoto díla zastupuje Dilia Praha.